

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

A Hét. 1914. évf. 5. sz. — *Kiss József: Levelek.* Felolvasás a Népepera f. é. jan. 25.-i matinéján.

A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője. 1913. évf. 3—4. sz. — *Ernyey József: A rovásírás hivatalos alkalmazása 1588-ban.* Okleveles adatot közöl arra vonatkozólag, hogy a Dubniczafalu táján, az országbíró rendeletére 1588. aug. 26-án megejtett határjárás alkalmával a hivatalos közegek a helyszínén rovásra jegyezték az óvást. A rovásírás eszerint használatos volt hazánk északnyugati részein, nevezetesen Trencsén megyében is. «A rovás alkalmazásának eddigi szűk határain (Erdély) immár tágítanunk kell».

A Nap. 1914. évf. 33. sz. — *Az öreg költő.* A hetven éves Kiss Józsefet országsszerte kényeztetik s a hetven éves Benedek Aladár, az egykor híres és népszerű költő, koplal. «A budapesti lapok közül — mondja a cikkíró — alig néhány karolta fel B. A. siralmas ügyét».

Az Érdekes Ujság. 1914. évf. 7. sz. — *Herczeg Ferenc otthon.* H. F. hüvösvölgyi házának bemutatása írásban és képen. Csatolva H. F. rövid önéletrajza.

Az Ujság. 1914. évf. 22. sz. — *Sorry: Pletykálgodás.* Beregi Oszkár a Nemzeti Színház színésze nemrégiben Szekszárdon vendégzerepelt s még életben találta özvegy Török Józsefné Sass Erzsébetet, akiről Petőfi: A négyökrös szekér című versében oly rokonszenvesen emlékezik meg. Beregi épen a jelzett költemény elszavalása alkalmából ismerkedett meg a nagy költő «Erzsikéjével».

U. i. 24. sz. — *Két újabb Mikszáth-levél.* Az 1910-ből való két levelet Mikszáth Kálmán Gajdács Pál tótkomlósi ev. lelkészhez abból az alkalmából írta, hogy a tótkomlósi Otthon-társaskör dísztagjává választotta. A megválasztás felett való örömét fejezi ki s a dísztagságról szóló okiratot köszöni meg bennük.

Adalékok Zemplénnvármegye Történetéhez. 1914. évf. 4. sz. — *Péter Mihály: Gálszécsi István és működésének első nyomai.* Összeállítja az

első magyar protestáns énekes könyv (1536) szerzőjének életére vonatkozó adatokat. G. I. miután megjárta a külföldi egyetemeket, a zemplénnegyei Gálszécsen tanítóskodott, azután nyoma vész. (Hogy az előkelő, gazdag Gálszécsi-családból származott volna, mint eddigi életírói hinni szerették, nem valószínű.) — *Dongó Gy. Géza: Kazinczy Ferenc jegyzetei vármegyénk levelestárának tárgymutatatóiban.* Hivatalos jellegű okmánymagyarázatok. — *Dongó Gy. Géza: Majd kétségben esett Magyar Országának siralmas vádja és keserves panasza. 1764.* Az előbbi közlés befejezése. (Irod. II: 535.)

Akadémiai Értesítő. 1913. évf. 12. sz. — *Ferenczi Zoltán: Jelentés a Péczy-jutalomról.* Mikszáth Kálmán Fekete város c. regénye részletes méltatása. — *Berzeviczy Albert: Beszéd a Greguss-szobor teleplezésén.* — *A M. Tud. Akad. jegyzőkönyveiből* (1913 dec. 15.). Főtítkárr bemutatja Mikszáth özvegyének a levelét, melynek kíséretében a Mikszáth szobában való elhelyezés végett beküldötte Jánoska egykori játékeit.

U. i. 1914. évf. 1. sz. — *Váczy János: Kazinczy Ferenc fordításai.* Címjegyzék, előkészületül a Kazinczy-kiadáshoz. — *Hegedüs István: A magyarországi latin «coelestis lyra».* A Dankó-féle Hymnariumon végig haladva, megjelöli azon darabokat, melyek magyar szempontból különösen értékeseknek látszanak s hű, szép fordításban is közli az ilyeneket. Érdekes, hogy a hymnariumban leggyakoribb a tröcbæus és a magyar nyolcas és nyolcadfelesre emlékeztető versalak. Az egész gyűjtemény gyöngye a Canticum de Magna Hungariæ Regina, melynek énekeltetését Pázmány alapítvánnyal is biztosította. Dankó véleményét, hogy ez éneknek Pázmány lett volna a szerzője is, a cikkíró kétségbevonja és cáfolja. Majd főképp a sequentiákkal, a magyar hagyományok bélyegét viselő himnuszokkal foglalkozik: a Remete szent Pál, sz. Gellért, Erzsébet, Margit, István, Imre, de különösen sz. László tiszteletére írott himnuszokkal. A Dankó 392—395. lapján közölt himnuszban nyoma van a Sz. László nagyvárad-i lovasszobrára vonatkozó mondának, melyet tudvalevőleg Arany feldolgozott.

Alkotmány. 1913. évf. 294. sz. — *Nagy Konstantin a magyar kódex irodalomban.* Bő kivonata Vargha Damján előadásának, melyet a Szent-István-Társulat Tudományos és Irodalmi Osztályának ülésén tartott. A kódexirodalomban több adat van, mely Konstantinnal foglalkozik, illetőleg vele érintkezik. Távvolabbi kapcsolatot nyújtanak a Peer-, Cornides- és Veszprémi-kódex egyes helyei s az Érdy-kódex Bertalan-mirákuluma. A Szilveszter-legenda a Debreczeni- és Érdy-kódexben meg a kereszt megtalálásának legendája az Érdy-k.-ben élénken foglalkoznak K. kereszt-győzelmével s a vele kapcsolatos egyéb eseményekkel. Ezeket a legenda-elemeket vetette egybe a felolvasó forrásaikkal s a velük egy családot tevő változatokkal.

U. i. 1914. évf. 32—33. sz. — *Kara Ferenc: Kölcsy és a francia irodalom.* Hogyan vélekedett Kölcsy a francia írókról, és milyen helyet foglalnak el a francia eszmék Kölcsy gondolatvilágában: az idevonatkozó adatokat állítja össze a cikkíró.

Budapesti Hirlap. 1914. évf. 34. sz. — *Zilahi László: Kemény Zsigmond.* Tárca, mely különösen K. Zs. politikai szereplésével foglalkozik.

Budapesti Szemle. 1913. évf. 12. sz. — *Forradalom után.* (Szász Károly fiatalkori naplójából közli legifj. Szász Károly.) Sz. K. Világos után, mint volt honvédtiszt, álruhában menekülve, Tiszaroffon, a Borbély-családnál töltötte, többet magával, 1849 őszét. Édes atyja is ott volt. Ez időre vonatkoznak a közölt napló-részletek, a rejtőzködő menekültek lelki állapotát közvetlen hangon feltáró, napról-napra haladó jegyzetek. A nagy nemzeti katasztrófa után alig néhány nappal, már teljes higgadsággal látja a bukás okait; hibáztatja, de nem gyűlöli, Kossuthot, rajongva szól Görgeiről, kinek öcse, István is töltött ott néhány napot. Már árulókról tud a közvélemény; van, aki Kossuthot is annak tartja; Batthyány kivégzetése híre már eljutott hozzájuk, a naplóíró jellemző részleteket is tud már róla. Okt. 16.-án, Széchenyi Programtörvédekeit olvasva, így ír: «Most látom, hogy e legnagyobb magyarnak minden jövőndölései szóról-szóra, egész iszonyúságokban be telyesedtek.» — *vg: Krúdy Gyula Zoltánka* c. darabját bírálva, méltán szólal fel az ellen, hogy a darab Szendrey Ignácot, az igazság ellenére, oly alacsonynak rajzolja. Szendrey Julia sem volt oly üres lelkű, öntelt kacér, mint a darab festi. «Ballépéseit szenvedélyes természet magyarázza, melynek Petőfi a virágát látta, az ötvenes évek pedig fonákát.» (Igazat adunk a bírálóknak, hogy Julia ilyen rajza sérti a költő emlékét s kegyeletünket. Mi sem hisszük, hogy külföldön előadnának ily darabot, «vagy legalább nem tiltakoznék az az irodalmi társaság, mely a költő nevét viseli s emlékét őrzi.» Tudjuk, hogy az az irod. társaság azóta nemcsak hogy nem tiltakozott, hanem tagjává választotta Krúdy Gyulát. A darabban Szendrey Julia megjelenik fia halottas ágyánál. Ez is egyike a darab baklövéseinek. Hiszen Szendrey Julia két évvel előbb halt meg, mint Petőfi Zoltán.)

U. i. 1914. évf. 1. sz. — *Angyal Dávid: Szalay László.* Szalay s általa a centralista párt jogfilozófiájának s abban gyökerező politikai alap-gondolatainak kifejtése. A megye elleni hadjáratuk nem volt ugyan időszzerű; még akkor az országnak szüksége volt a megyei jogkör jó részére: de fejtegetéseik értéke nő az idővel. Igaz, hogy úttörői voltak a parlamentáris kormányformának, de felelős minisztériumra nem is gondoltak s a parlamenti kormányformát követelve, egyelőre nem kívánták tágítani a régi dicasteriumok kereteit. Méltán nevezték őket doctrinaire-eknek, mert politikájukat a tényeknek nem közvetlen szemléleten, hanem elméleten alapuló s abban elfogult felfogása jellemzi. Felelősséget sürgetnek, de elfelejtik formulázni a közös ügyek kezelésének módját. Velök szemben abban is igaza volt Széchenyinek, hogy a nemzet még nem érett meg egészen a teljesen szabad intézményekre; holott ők úgy képzelték, hogy elég az institutiók megváltoztatása s az új institutiók megteremtik a nekik való embereket. Mindamellet, minthogy politikai harcaikban a jogegyenlőség eszméje vezette őket, jótékony hatásuk volt korunkra s a jövő fejlődésre. — *Kozma Andor: Kiss József.* «Nem csoda, hogy a költő, ki ma-

gyar versekben először beszélt ama külön világról s annak külön embe-
reiről és nőiről, a laikus olvasókat a költői szépség és furcsaság erejével
hamar érdekelni tudta, de az ellentálló kritikus elméket csak lassan győzte
meg arról, hogy ő is nemzeti lantos, nem pedig valamely dacos, bizarr,
partikuláris, nemzetietlen szakadár. «Vajjon, mikor sokan attól féltek,
hogy ő a magyar irodalmat elzsidósítja, nem inkább a zsidókat magyaro-
sította-e?» — *Kéki Lajos: Herczeg Ferenc*. Rövid, de találó jellemzés a
Wahrmann-díj nyerteséről. H. nemcsak emelkedik művészi pályáján: a
magyar földre is mind mélyebbre ereszti gyökereit. A magyar mágnás- és
gentryvilág nagy társadalmi válságát egyre komolyabb tekintettel vizsgálja
s egyre bensőbbé érlelődő rokonszenvvel s fájóbb keserűséggel nézi. Mű-
vészi és drámai erővel tudta megszólaltatni nemcsak a mát, hanem a törté-
netet, a magyar faji hűség, szabadságszeretet és hősiség érzeteit is, re-
gényben, színműben egyaránt. A katonasághoz való vonzalma erős nyomot
hagyott egész írói egyénisége kialakulásán, s a német kultúrától elhódí-
tott H. F. talán e ponton, a katonás lélek megbecsülésében kapcsolódik
legerősebben a magyarsághoz. Az energikus, erejüket megfeszítő embere-
ket s a történetben a «daliás idöket» szereti legjobban. Hangjában is van
valami katonás. Rövid, világos előadás, mely kevés, de pontos megfigye-
lést közöl, korábbi szűkszavúsága után, újabban bizonyos élénkebb színek
kedvelése.

Das Literarische Echo. 1914. évf. 7. sz. — *Ignaz Peisner: Ungarischer Brief*. Cikkíró megemlékezik Kiss József jubileumáról, kiemelve, hogy az Akadémia nem vett részt benne s a Kisfaludy-Társaság még nem választotta tagjai közé Kiss Józsefet.

U. i. 8. sz. — *Martin Brussot* ismerteti Otto Hauser: Der Roman des Auslands seit 1800 c. könyvét (v. ö. folyóiratunk II.: 124.). A magyar részről a következőt jegyzi meg: «Wir vermissen eine Reihe vielbeachteter Erzähler der neueren Generation, speziell Eugen Heltai, Alexander Bródy, Victor und Eugen Rákosi, Tomas Kóbor, D. Malonyay und Gräfin Teleki (Szikra). Überdies hätte Franz Molnár Erwähnung finden müssen, der, wenn auch vielleicht nur eine Modegrösse, die morgen schon abgetan sein mag, derzeit in Deutschland doch stark interessiert».

Eperjesi Lapok. 1914. évf. 4—5. sz. — *Szlávik Mátyás: Tompa Mihály Eperjesen*. Váczy János Tompa-életrajzát ismertetve felhívja az idősebb eperjesi polgárokat, hogy Tompa eperjesi tartózkodásáról adjanak számot az E. L. hasábjain.

Élet. 1913. évf. 52. sz. — *Radványi K.: Cholnoky Viktor*. Ch. V. Kaleidoszkopját ismerteti.

U. i. 1914. évf. 2. sz. — *Legendák a nagyapáról*. Kiss József nagyon sokat szerepel. Ő az, aki minden Wahrmann-díjnál, minden Kisfaludystajelölésnél, minden jubileumnál és minden nemzeti gyűjtésnél szerepel. Ő az, akinek a nevével meg fognak süketíteni bennünket.»

U. i. 4. sz. — Halasi Andor: Greguss Ágost. Esztétikai felfogását vizsgálja az azóta megtett haladás világánál; megállapítja az ember erkölcsi nagyságát s nagy nevelő hatását, melyet nemzetére gyakorolt a művészi ízlés bevitelével a mindennapi életbe s a magyar gondolkodásnak a filozófiai érdeklődés felé terelésével. A Balladáról írt művét tartja remekművének. Gyakorlati esztétikai munkásságában alkotta a legtermékenyebb értékeket.

U. i. 3. sz. — Sik Sándor: Prohászka mint költő. Nagy lelkesedéssel és szeretettel megírt cikk, melynek azonban nem lehet egyetlen megállapítását sem elfogadni. Hogy pl. Pr. O. volna a legmélyebb, legköltőibb, legegységibb magyar szónok; hogy ő írta Föld és Ég c. kötetében a legmerészebb magyar hőskölteményt; hogy az ő Diadalmas Világnézete a legtökéletesebb magyar filozófiai költemény; hogy az evangéliumról szóló Elmélkedéseinél eredetibben, hatalmasabban, zseniálisabban még senki sem képviselte a magyar lírában a nagy stílust; hogy a Világosság A Sötétségben a legnagyobb szabású műremek, amit a magyar kultúra létrehozott; s végül, hogy a Pr. O. névvel a magyar irodalom történetében új fejezet kezdődik (!): ezek épen olyan érthetetlen túlzások, mint az, hogy Kiss József az utolsó negyven év legkiválóbb költője.

Kalazantinum. 1913. évf. 5. sz. — Ujvári Gyula: A Comico Tragédia kora. Az eddigi irodalom alapján valószínűnek látja, hogy a lőcsei Comico Tragédiát 1635—46 között írták.

Katholikus Szemle. 1914. évf. 1. sz. — b. j.: Újabb regényeink. Az 1912—1913. év regénytermésének bírálata. — *Merényi Lajos: Eszterházy Pál nádor Boldogasszony-éneke.* 19 versszakból álló, magyar nyelvű vallásos költemény a kismartoni Eszterházy-levéltár egyik 1670. évi kéziratából. (Jelentéktelen rimelés.)

U. i. 2. sz. — Tordai Ányos bírálja a következő életrajzokat: Dézsi Lajos: Tinódi Sebestyén, Balogh Árpád Ányos: Ujhelyi Dajka Gábor, Császár Elemér: Ányos Pál.

Keleti Szemle. 1913. évf. 1—2. sz. — Franz Babinger: Ein schriftgeschichtliches Rätsel. A hun-székely rovásírás kérdésével foglalkozik. Az általa felfedezett konstantinápolyi felirat (1515) azt bizonyítja, hogy az ősi székely írás az ó-török írás származéka.

Könyvtári Szemle. 1914. évf. 1. sz. — Lukinich Imre: Magyar történelmi bibliografia címen az ő és Hellebrant Árpád szerkesztésében készülő s a M. Tud. Akadémia történelmi bizottsága által kiadandó mű tervét ismerteti. — *Kacziány Géza: A magyar mémoires-irodalom.* Pulszky Ferenc, Kovács Lajos (Széchenyi István gr. munkatársa), Kemény Zsigmond, Irányi Dániel, Jókai Mór, Eötvös Károly, Frankenburg Adolf, Degré Alajos, Vahot Sándorné, Vahot Imre, Tánicsics Mihály, Vadnay Károly, P. Szatlmáry Károly, Ábrányi Kornél, Déryné, Barabás Miklós, Vámbéry

Ármin és mások emlékiratainak és memoire-szerű feljegyzéseinek rövid ismertetése bíráló megjegyzések kíséretében.

Magyar Figyelő. 1913. évf. 24. sz. — *Császár Etemér: Eötvös József mint regényíró.* (Felolv. a Kisfaludy-Társ. Eötvös-ünnepélyén, 1913. okt. 1.) A Karthausi, A falu jegyzője, Magyarország 1514-ben c. regények jellemzése. A Karthausi nemcsak azért nem pesszimista, mert kibékítő akkorddal zárul, hanem mert a hitet, erkölcsöt, önzetlenséget hirdeti a világrend alapjául. A három regény közül a legutolsót tartja esztétikai szempontból a legértékesebbnek, de ezt nem indokolja bővebben. — *Kossuth Lajos és a pártkassza.* K. L. levele Bezerédj Istvánhoz, 1847. okt. 7-én. — *A kis gratuláns.* A Kiss József jubileum alkalmával Ady is írt egy pár üdvözlő sort; egyik megjegyzése az volt, hogy Kiss Józsefet azok ünneplik a leglármásabban, akik ezelőtt húsz évvel még «hepp-heppet» kiáltottak volna felé. Erre jegyzi meg a cikk: «A dolog veleje ugyanaz a kis ravaszság, amely benne lappang Adyéknak minden, a magyar zsidósággal valamelyes összefüggésbe hozható nyilatkozatában. Ezek az urak súlyt vetnek arra, hogy a zsidóság bennük bajívó leventéit tisztelje». Csakhogy Magyarországon nincsen antiszemitizmus; az öreg zsidó költőt legfeljebb az a veszedelem fenyegeti a tömeg részéről, hogy agyonnyomja a szeretetével. Csoda-e, ha Ady «egy epés hepp-heppel tiltakozik a tömeges filoszemita-konkurrencia ellen?»

U. i. 1914. évf. 1. sz. — *Balassa József: Mikszáth és Tisza Lajos.* Tisza Lajos szegedi kir. biztossága idején M. szegedi ujságíró volt; az ellenzékhez tartozott; előbb bizalmatlanul fogadta Tiszát, de sikeres, kitartó okos munkáját látva, megszerette s egyik legjobb barátja lett. Tudvalevőleg «Tisza Lajos és udvara Szegeden» című könyvében örökítette meg M. a szegedi kir. bizottság emlékét. — *B.: Kiss József új verseskönyve.* Ismertetés. «Új könyvében már a keserűségektől megtisztult, késő virágzásában harmónikus lelkű K. J. nyitja meg szívét.»

U. i. 3. sz. — *Feleky László: Kossuth Lajos nemzetiségi politikája.* Idézetek azou alkotmánytervezetből, melyet Kossuth 1851-ben készített. — *Irodalom és konzervativizmus.* Két aktualitás (a pozsonyi Toldy-köri incidens és Kiss József Kisfaludy-Társasági tagsága) alkalmából írt elneveztetés. Irodalmi társaságot a konzervativizmusáért megróni nonsens. Hisz feladata épen az, hogy konzerváló legyen. «Ügylátszik, valamitől mégis csak jó ez a konzervativizmus. Ha másra nem, hát arra, hogy nemzeti értékeink között megtartsa és épségben megőrizze mindazt a szépet, nagyot és jót, ami egykor talán mint forradalom jött, s amit most az új forradalom barbár és kegyetlen lábbal legszivesebben halálra taposna.»

Magyar Iparművészet. 1913. évf. 10. sz. — *Nagy Sándor: Julia szép leány, Kádár Kata, Budai Ilona, Szép Salamon Sári.* A marosvásárhelyi Közművelődési Ház üvegfestményei, melyek közül különösen a második, kifejező szépségben gazdag.

U. i. 1914. évf. 1. sz. — Az egész szám színházi vonatkozású cikkeket és képeket közöl. A színpad művészetét mutatja be a legkülönbözőbb oldalokról. A képek között az Ember Tragédiájához való díszletek is láthatók egyebek közt. *Ivánfi Jenő* ír a klasszikus, *Sztrakomiczky Károly* a magyar színpadról, a magyar díszlettervezés jelenlegi állapotát ismertetve.

Magyar Könyvszemle. 1913. évfolyam 4. sz. — *Fraknói Vimos: Beckensloer váradi misekönyve és esztergomi Curtius-kódexe*. Újabb adatok a Mátyás király korában élő, hazaáruló esztergomi érsek könyvtolvajlásához. — *Bellaagh Aladár: Hogyan vált lehetővé ezelőtt száz évvel Berzsenyi költeményeinek első kiadása*. A címben jelzett tétel részletes kifejtése. — *Gulyás Pál: Magyar szépirodalom idegen nyelven a M. N. Múzeum könyvtárában*. A M. N. Múzeum könyvtára rendszeresen gyűjti a magyar szépirodalom idegen nyelvű fordításait és átdolgozásait. Cikkíró most közrebocsátja a múzeumi gyűjtemény címjegyzékét. Igen érdekes és tanulságos közlemény, mely irodalmunk külföldi elterjedtségére új fényt vet s az időnkint beérkező pótlásokkal együtt nélkülözhetetlen tájékoztatója lesz irodalomtörténetíróinknak. A most megjelent közlésben Ambrus Zoltán, Arany János, Balázs Sándor, Bartók Lajos, Bársony István, Benedek Elek, Beniczkyné Bajza Lenke, Beöthy Zsolt, Berczik Árpád, Berzsenyi Dániel, Biró Lajos, Bródy Sándor, Csepreghy Ferenc, Csiky Gergely, Czanyuga József, Czinke Ferenc és Czóbel Minka műveinek német, francia, dán, cseh, stb. nyelvű fordításai vannak egybeállítva, továbbá a Balassi Menyhárt Áruztatásáról szóló komédia német fordítása. — *Leffler Béla: Adalék a magyar vonatkozású német ujságlapok bibliográfiájához*. A drezdai kir. könyvtár ide von. ujságlapjainak bemutatása. (1619—1621.) — *Harsányi István: A Rákóczi-könyvtár és katalógusa*. A régebbi közlés folytatása. — *Melich János, Harsányi István, Varjú Elemér, Rexa Dezső, Lukinich Imre, Kemény Lajos: Magyar Könyvesház*. Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának I. és II. kötetéhez. — *Lukinich Imre: Pataki Sámuel levele gr. Bethlen Lajoshoz a kolozsvári ref. nyomda ügyében. 1771. aug. 19.* Adalék a hazai nyomdászat történetéhez.

Magyar Középiskola. 1914. évf. 1. sz. — *Bán Aladár* bírálja Katona Lajos irodalmi tanulmányainak két kötetét.

Magyar Kultura. 1914. évf. 2. sz. — *Alszegehy Zsolt: Katona Lajos*. Ismerteti K. L. irodalmi tanulmányainak két kötetét.

Magyar Nyelv. 1913. évf. 10. sz. — *Mészöly Gedeon: A Döbrentei codex evangéliumai és a Münchener codex*. Szily Kálmán korábbi eredményeinek (M. Nyelv, 1912: 49 l.) újabb adatokkal való megtámogatása. — *Iványi Béla: Nyelvmemlékek a gróf Teleki-család gyömrői levéltárában*. Vér András jegyzetei családi levéltára egyes okmányain. Vér 1507-ben halt meg. — *Badics Ferenc: Gyöngyösi-magyarázatok*. Gy. összes költeményeinek első kötete még a tél folyamán megjelenik az Akadémia kiadásában, mely a

költő eddig ismeretlen és kiadatlan verseit is közli. Ezekből mutat be és magyaráz néhány kevésbé ismert, vagy éppen ismeretlen szót és szólás-módot a cikk.

U. i. 1914. évf. 1. sz. — *Mészöly Gedeon: Tinódi egyik helyének magyarázata.* A «kez küre vötte» kifejezés magyarázata. — *Gombocz Endre: A magyar botanikai szótárból.* Mutatvány: A magyar botanikai terminologia és nomenclatura fejlődésének története, különös tekintettel Diószegi—Fazekas munkáira c. akadémiai jutalmat nyert pályaműből. — *Tolnai Vilmos: Szent János áldása.* Első irodalmi adat e szólásra a Bánk Bán 1821-i kiadásában van. A legenda, mely alapjául szolgálhatott, a Debr. Kódex 73., s az Érdy Kódex 177. lapján olvasható, hová Temesvári Pelbárt közvetítésével, az Aurea Legendából került. — *Tolnai Vilmos: Magyar szavak Rüter Arnold von Harff útikönyvében.* A nevezett lovag 1496—1499-ig nagy utat tett. Magyarországon is átment s hallomás alapján magyar szavakat, mondatokat is feljegyzett útikönyvébe. Érdekes, hogyan hallotta nyelvünket a XV. század végén egy idegen ember. — *Erdélyi Lajos: A Gyulafehérvári Glosszák nyelvjárásához.* Már 1910-ben megállapította, hogy a HB.-et Pannonhalmán, a Gyfv. Glosszákat is Dunántúl írták; ez utóbbiak nyelvjárása Fehérmegyére utal. Most igazolja őt Karácsonyi Jánosnak: A magyar Ferencrendiek formulás könyve a Batthányi könyvtárban c. értekezése. K. J. u. i. kimutatta, hogy a Glosszák kódexében található 14 oklevéltöredéket a székesfehérvári Konventben őrzött levelekből állították össze, és a Gyfv. Kódex 1320 táján Székesfehérvárott készült. — *Gombocz Zoltán: Ajtony.* Igazítás Melich magyarázatán. — *Tolnai Vilmos: Hőskötemény.* Az eposz magyar neve nem Zalán Futása címlapján fordul elő először. A szó Kazinczy alkotása s ő használja először Zrínyi 1817-i kiadásában. — *Trócsányi Zoltán: Felcsigázás.* A csigával való kinzás részletes leírása Heltai Hálójából (1570) közölve. — *Madzsar Imre: Ajtony.* Melich magyarázata szerint a nagyobb Gellért-legendá XV. századi kézírata régiesebb formában őrizte volna meg e nevet, mint Anonymus XIII. sz. kódexe. Azt hiszi, ez nem döntheti el a nagyobb legenda korát; ragaszkodik korábbi, a Századokban közölt véleményéhez, hogy a nagyobb G.-legendának vagy a XIII. században, vagy a XIV. végén kellett keletkeznie; bár elismeri, hogy a 10. fejezetben, melyben u. i. az Ajtony név is található, egymásnak ellentmondó korhatározó jelek fordulnak elő.

Magyar Nyelvőr. 1913. évf. 10. sz. — *Pröhle Vilmos: Ajtony és Bulcsu.* Jegyzetek Melich János névmagyarázataihoz. — *Balassa József: A keleti kereskedelmi akadémia fonetikai laboratóriuma* most már fel van szerelve a legszükségesebbekkel. Az intézet első feladata lesz a fonográf-felvételeken kívül a magyar hangok képzésének és időtartamának pontos elemzése.

U. i. 1914. évf. 1. sz. — *Erdélyi Lajos: A Halotti Beszéd nyelvjárása.* I. közl. abból indul ki, hogy a H. B.-et Pray Pozsonyban fedezte fel, s a pozsonymegyei deáki egyház számára készült kódexben maradt fenn. Azon vidék nyelvjárását vizsgálva, úgy látja, hogy a H. B. nyelve és

Pozsonymegye nyelvjárása közt kapcsolat van. — *Prohászka János: Két széphistóriánk kiadása.* Rustan császár históriája, meg Gismunda és Gisquardus széphistóriája nyelvi érdekességeit szedegeti ki a Mikó László, illetőleg Henrich Arnold-féle kiadás szövegéből. — *Dénes Szilárd: A Nemzeti Színház és a magyar nyelv.* A Nemzeti Színház igazgatója Móricz Zsigmondnak egy Csokonairól szóló darabját állítólag érthetetlenül régieskedő nyelve miatt visszautasította. A Nyugatban közölt részletből megállapítható, hogy a régieskedés egyáltalán nem megy az érthetőség rovására. (Kár, hogy a Nemz. Sz. csak az archaizálást nem szenvedheti, a nyelvbeli idegenséget, barbarizmust azonban, melyet Szomory Dezső özőnével ont, szívesen fogadja). — *Kovács Márton, Beke Ödön: A kuruc bal-ladák.* Adatok a ganarát, és éjt-nap szavakra. — *Szendrey Zsigmond: Sírfelirat a nyelvújítás korából.* 1825-i verses sírfelirat a nagyszalontai ref. temetőből. A nyelvújítás hódításának egyik érdekes útjelzője.

Mult És Jövő. 1914. évf. 1. sz. — *Balassa József: Szegedi írók.* Szegedről elszakadtak: Mikszáth, Gárdonyi, Sebők; ma is ott működnek: Tömörkény István, Cserzy Mihály; ezenkívül említhetők: Kún József, Balassa Ármin, Kisteleki Ede, Molnár Jenő, Balassa József (nem a nyelvész) és mások. Mindezeket szóban és írásban jellemzi a cikkíró. «A szegedi irodalom szinte műfaji meghatározása annak a novellairodalomnak, amely a magyar paraszt lelkét, gondolkodását, nyelvét, életét, szokásait: ezt a különös világot rajzolja».

U. i. 2. sz. — Az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület irodalmi és kritikai folyóiratában a szerkesztő, aki mellel a magyar nyelv és irodalom tanára, a következő cikkel ad kifejezést az O.M.I.K.E. közvéleményének: «*Vége egy költőt!*» Negyven évig kellett várnia Kiss Józsefnek, hogy beválasszák a Kisfaludy-Társaságba. És negyven évig kellett várnia a Kisfaludy-Társaságnak, míg végre egy költőt választott tagjául».

Nemzeti Nénevelés. 1914. évf. 1—2. sz. — *Apponyi Albert: Eötvös József báró.* Az E. M. K. E. kolozsvári közgyűlésén elmondott beszéd. Eötvös főjelentősége, hogy ő volt az, akinek lelkén keresztül hatoltak a művelt emberiség eszmeáramlatai a magyar köztudatba. A továbbiakban szerző az Eötvös-féle uralkodó eszmék fejtegetését adja. (Többnyire következtető megállapítások.)

Nyitrávámegye. 1913. évf. 1. sz. 1914. évf. 1—5. sz. — *Kicska Emil: Petőfi Zoltánról.* Visszaemlékezések arra az időre, mikor Petőfi Zoltán a szarvasi gimnázium tanulója volt. Kicska, mint az intézetnek akkor végzett abituriente, a VI. osztályból készítette elő P. Z.-t javítóvizsgálatra. Így kezdődött a vele való ismeretsége, melyből később barátság lett. Ez a barátság akkor sem szűnt meg, amikor messze kerültek egymástól. Évek múlva az akkor már beteg P. Z. Kicskánál talált hajlékot, ki ekkor a bécsi egyetem orvosi fakultásának hallgatója volt. Amit Déri Gyula Petőfi

Zoltánról írt életrajzában Zoltánnak erről a bécsi tartózkodásáról mond, az Kicska szerint «csak mesebeszéd». A visszaemlékezések során közli Petőfi Zoltánnak és Petőfi Istvánnak egy-egy levelét s Szendrey Ignácnak két levelét. E levelek közül különösen jellemző és figyelemreméltó Petőfi István levele.

Nyugat. 1913. évf. 22. sz. — *Móricz Zsigmond: Csokonai.* Szindarab-részletek. (I. M. Nyelvőr, 1914. 1. sz.).

U. i. 1913. évf. 23. sz. — *Ady Endre: Kiss József ünnepén.* «Benne fejeződött ki s vetődött előre az a jelentős és jósorsszerű szerep, melyet a sors később ez elmaradt országoeskában a magyar magyar-zsidóságnak juttatott». «A legművészebbek közül való». (I. M. Figyelő, 1913. 24. sz.).

U. i. 1913. évf. 24. sz. — *Schöpfung Aladár: Rudnyánszky Gyula.* Anorganikusan fejlett ember és költő; lélektani problémáinak érdekes, esztétikai szemmel nézve, szomorú látvány. Neki is éreznie kellett önmaga tökéletlenségét, erre vall örökös nyugtalan keresése, mellyel végigpróbálja a téma, stílus, technika minden lehetőségét, anélkül, hogy megállapodva nagyot alkotna bármelyikben is. Technikai virtuozitása folyvást fenyegette s gyakran le is nyugozta a költői gondolatot. A rím, a forma el-elesalja a gondolat célba vett útjáról, s kevesebbet mond, vagy nem azt amit akart s tudott volna is. Innen van, hogy sekélyesebbnek látszik, mint amilyen valóban. Megpendített, de végig nem követett gondolatok s érzések csonkjaiavaltelvék költeményei. Tökéletlenségében talán része van a kornak is, melyben született. Az abszolutizmus korában születettek generációja tele van ilyen félbemaradt talentumokkal. Gyermekkori emlékeiből még magával hozza a 48 hangulatát s ideológiáját, de már a kiegyezés-kor érik férfivá, s nem tudja magát egészen beletalálni az új világba. Érti az új szükségleteket, de nincs azokhoz való energiája. Lelkesedik a 48-ért s él a 67 áldásaival. Petőfi s Arany hagyományainak hatását még közelről kapja, nem is tud szabadulni alóla, bár új stílus és világnézet szükségét érzi. Szinte titokban, tanácstalanul szunnyadnak benne valami új költészet csírái. Ellentétes áramok dolgoznak benne, de találkozásuk csak diszharmoniót hoz létre.

U. i. 1914. évf. 1. sz. — *Halász Imre: A sajtó viharos korszakából* A 67 előtti sajtóügyi állapotokról. Martinovics és társai pörbe fogása volt a nyitány, s Kossuth bebörtönözése adta meg a záró fejezetet az üldözés és elnyomás e félszázados drámájához.

Ország-Világ. 1914. évf. 4. sz. — *Földváry Gábor.* Az egykori pest-megyei alispán életrajza, kinek a régi Nemzeti Színház felépítésében oly nagy része volt, s ki Vas Gereben Egy Alispán c. regényének is hőse. A cikk adatait Földváry Miklós, az alispán egyik leszármazottja szolgáltatotta a névtelen cikkírónak. Mellékelve: arckép; a Pesti Nemz. M. Színház fenntartására összeállt Részvény-társaság egy részvénye, F. G. tulajdona; a Részvény-Társ. alapterve.

Örökimádás. 1913. évf. 11. sz. — *Timár Kálmán: Laskai Osvát szentmise magyarázata.* Ismerteji a *Biga Salutis de Tempore* (Hagenau, 1498) című prédikációs kötetnek a szentmiséről szóló 79. darabját.

Pesti Hirlap. 1913. évf. dec. 25. sz. — *Molnár Ferenc: Karácsonyi krónika.* «Az Érdekes Ujság Dekameronja» kapcsán, mely száz magyar író száz legjobb elbeszélését adja ki, azon generáció irodalmi sorsáról és jellegéről elmélkedik, mely ezt a száz elbeszélést írta. A legutóbbi negyedszázadban, Mikszáthon kezdte, minden magyar írónak újságot kellett írnia, ha meg akart élni. Az irodalomnak a napi sajtóval való ily összeforrottsága magyar specialitás. Eredménye a novella-irodalom nagy fellendülése lett. Jó ideig a novella volt az egyetlen prózai irodalmi forma, melyben valaki jelentkezhetett. Regényre nem lehetett kiadót kapni: csak Beniczky-né kellett. A színpadon Csiky volt az egyetlen elfogadott magyar író. Herczeg Ferencig nem kellett magyar darab a közönségnek. A legkülönbözőbb tehetségek a novellában voltak kénytelenek próbát tenni: ez a műfaj falt fel regényírókat, drámaköltőket, lyrikusokat. A Dekameron tíz kötetete ennek a generációnak lesz az élettörténete. Az újságtól elvált, önálló írói pálya csak napjaikban kezd lukrativvá válni.

Pesti Napló. 1914. évf. 5. sz. — *Szatmári Mór: Magyar genie-nyomorúságok.* Intim részletek Rudnyánszky, Reviczky, Komjáthy, Inczedy, Cholnoky Viktor és Tóth Béla életének nyomorúságáról.

U. i. 34. sz. — *Báró Kemény Zsigmond emlékezete.* Lakatos László, Londresz Elek és R. K. alkalmi cikkei a P. N. egykori szerkesztőjének emlékére. A cikkek Kemény Zsigmond szerkesztői működésére vonatkoznak.

Protestáns Szemle. 1914. évf. 1. sz. — *Zoványi Jenő: Karolyi Péternek egy állítólagos műve.* A Melius Péter utódaként működő tiszántúli ref. püspöknek tulajdonított *Bonus Pastor* (1570) c. latin nyelvű, hittudományi művet nem K. P. írta, hanem egy külföldi evangélikus hittudós.

Religio. 1914. évf. 1. sz. — *Kiss János: Bevezető a hetvenharmadik évfolyamba.* A Religio új szerkesztője visszapillant az 1841-ben alapított katolikus hittudományi folyóirat multjára s vázolja munkaprogramját. «A történetben és érdemekben gazdag, 73 éves Religiónak, mely egyúttal Magyarország legrégebb ma is fennálló lapja s hazánk történetével hét évtizeden át egybefonódott, fenn kell maradnia.» (A folyóirat, mely most új formában és nagyobb terjedelemben jelenik meg, remélhetőleg figyelemmel lesz arra, hogy a feltűnően elhanyagolt régi magyar vallásos irodalom fejlődésének kutatása valamennyire előbbre haladjon).

Sárospataki Református Lapok. 1914. évf. 2. sz. — *Simonyi János: Néhány szó a kuruc balladák kérdéséhez.* Adatok az éjben-éjjel, éjtnap korábbi előfordulására. Thaly védelmére fontos érvnek tartja, hogy a balladák különböző tájszólást tüntetnek fel, s így nyilvánvaló, hogy több

énekszerzőt kell föltennünk. (Ez valóban figyelemre méltó megjegyzés. Nyelvészeink érdemes munkát végeznének, ha ebből a szempontból is tüzetesebb vizsgálat alá vennék legalább a meggyanúsított darabokat.)

U. i. 1914. évf. 3. sz. — *Szekfü Gyula*. *A száműzött Rákóczi*. Egy pár sornyi ismertetés. A Thalyt oly kitarással védelmező hetilap nem mulasztja el megjegyezni a Szekfü-féle történelmi műről: «mindent elkövet, hogy Thaly K. homlokáról a történetírói babérokat letépdelje». (Ez azonban túlzás, mert az ismertetett műben mindössze egy szerény jegyzet szól Thaly történetírói romantikájáról.) — *Kiss Ernő*: *A régi magyar népdal*. Ismertetés. Kimutatja, hogy ez a hajduböszörményi ref. főgimn. Értesítőjében megjelent értekezés Fabó Bertalannak: A magyar népdal zenei fejlődése c. művét kivonatolja.

U. i. 5. sz. — *Simonfi János*: *Néhány szó a kuruc balladák kérdéséhez*. Hátat ad: közönséges kifejezés a kuruc korban. Arcul fordul: szintén olyan lehetett, bár adata nincs rá a cikknek; idézi a vele rokon s a régiségből jól ismert «arcul reá tér» kifejezést. Az, hogy az Adalékokban, vagy a Vit. Énekek nem kétséges darabjaiban feltalálható valamely nyelvi alak, mitsem bizonyít. Az ellenkezője volna furcsa és gyanúteltő. Újabb adatokat közöl a cikk az «aranyos zászló»-ra is.

Századok. 1914. évf. 1. sz. — *Dézy Lajos*: *Wathay Ferenc*. W. F. históriás énekmondó életrajza. — *Kujáni Gábor*: *Brodarics István szereplése János király oldalán*. B. I. életrajza a mohácsi csatától Gritti szerepléséig. — *Lukinich Imre*: *A kuruc kor költészetéhez*. Gr. Bethlen Gábor keresdi levéltárából közöl két kuruckori verset. (1708.) A két rövid szerelmes vers egy levél hátán maradt meg.

U. i. 2. sz. — *Kujáni Gábor*: *Brodarics István szereplése János király oldalán*. Az előző közlés befejezése.

Uj Élet. 1913. évf. 10—11. sz. — *Imre Sándor*: *Eötvös pedagógiai jelentősége*. Az Eötvös-ünnepség a múlt évben váratlanul nagy méreteket öltött, de ezt az ünnepséget a nemzetnek jóformán csak egyetlen rétege, a tanító-rend hozta létre. A nagyközönség átengedte Eötvöst az iskolának, holott Eötvös azon írók közé tartozik, akiknek megértése az iskolás sorban csak megkezdődhetik. Általában irodalmi nagyjaink nem élnek a nemzet lelkében. Egyeseknek neve közszájon forog, de csak kevesen tudják, mit jelent az illető név. Ami Eötvös pedagógiai jelentőségét illeti, ez három irányban nyilatkozik: neveléstörténeti, nevelélméleti és gyakorlati tekintetben. E hármasság jelentőségét részletesebben is fejtegeti a szerző. — *Gaal Mózes*: *Az Eötvös-ünnepnek tanúságai*. Téved az, aki azt hiszi, hogy a nagy Eötvös-kultusz közsükségletből sarjadt ki s hogy ez a kultusz maradandó lesz. Az őszinte nemzeti lelkesedésnek ma már csak az iskolák a végső menedékei, jóllehet a közöny és a kicsinylő hang már a tanulók közé is elhatott. Ami iskoláinkat illeti: «egyszer már komolyan kellene arra gondolnunk, hogy hazug és nagyképű irodalomtörténeti tanításunk váljék azzá, amivé válnia kell: irodalmi tanítássá. Tanítványaink

ne idézzenek ítéleteket, ne mondjanak el betanult tartalmakat, hanem adjanak számot a nagy írók legszebb és legalapvetőbb munkáiról. Érezzék meg a nagy írók lelkét, tanuljanak meg gyönyörködni abban, ami igazán szép, mert meghatotta őket s ne mondják azért szépnek, mert ezt az ítéletet hallották róla. Ime itt van Eötvös példája. Nekem többet ér az, ha tanítványom Viola sorsának festésénél Eötvös meleg, igazságos szívének a dobogását kiérezi, mintha Viola jellemzésének jeles voltát emlegeti».

U. i. 12. sz. — *Sikabonyi Antal: Kiss József*: Hangulatosan jellemzi K. J. költői pályáját. Felfogása szerint a modern magyar líra lelke K. J. költészetében jelent meg elsőnek.

Uj Idők. 1914. évf. 5. sz. — *Mikszáth: A ló, a báránka és a nyúl*. Az ismert híres elbeszélés; hozzá a címben említett játékok képe az Akadémia Mikszáth szobájából.

Uránia. 1914. évf. 2. sz. — Gyulai Pálnak, Varju István c. népregényét, Mikszáth Hátrahagyott Munkái I. kötetét és a Kisfaludy-Társaság Aurora c. almanachját, *Halasi* pedig Koeppel Emilnek Byronról írt könyvét ismerteti.

Vasárnapi Ujság. 1914. évf. 2. sz. — *Zuboly: A hatvanéves Vasárnapi Ujság*. Rövid megemlékezés e heti lap múltjáról. — *Kiss József összes költeményei. Második Kötet*. Ismertetés. K. J. költészete átvezető híd az Arany János nemzedéke és a legújabb lyra közt. Egy elmúló hagyomány s egy új fejlődés találkozik benne.

U. i. 1914. évf. 3. sz. — *B. Eötvös József és Deák Ferenc*. 1866. márc. 19-én felhívást intéztek az ország közönségéhez Vachott Sándor özvegyének nemzeti felszegéllése végett. A felhívás kézírata egy részének hasonmása közölve.

U. i. 1914. évf. 4. sz. — *Tompa Mihály*. Váczy János Tompa-életrajzának ismertetése.

Világ. 1914. évf. 16. sz. — *Megtalálták Martinovics sírját*. Gárdonyi Albert fővárosi levéltárnok régi okiratok és rajzok alapján megállapította, hogy Martinovicsot és társait a budai katonai temető árkán túl temették. Tizenhat vadgesztenyefa őrzi a szabadság vértanuinak sírját.